

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РОЗПОВІДАННЮ ЗА СХЕМАМИ

(авт. О. БІЛАН. К. КРУТІЙ)

Основною умовою розвитку мислення і мовлення є цілеспрямоване навчання. Розвиток у дітей словесно-логічного мислення, вироблення вміння користуватися основними логічними прийомами й операціями становить одне з важливих завдань у процесі навчання старших дошкільників. О. Білан та К.Крутій вдалося виявити специфічний засіб розвитку мовлення дошкільників – наочні моделі, в яких малюк відтворює структуру об'єктів і зв'язків між ними. Дії наочного моделювання є основними пізнавальними здібностями дошкільника у сфері мислення. Під моделюванням розуміється заміщення об'єкта, який вивчається, іншим, спеціально побудованим, що може відтворювати об'єкт в його суттєвих якостях і спрощувати несуттєві. Основний шлях розвитку пізнавальних здібностей – це постійний перехід від зовнішніх дій із умовними заміниками предметів (схемами-моделями) до дій подумки. Основна ідея пропонованої технології – формування діалогової компетенції дошкільників шляхом активного застосування методу моделювання. Діалогову компетенцію науковці визначають як розуміння зв'язного тексту, вміння відповідати на запитання і звертатися з запитаннями, підтримувати та розпочинати розмову, вести діалог, складати різні види розповідей.

Всі моделі умовно поділені на групи:

- описові;
- узагальнювальні (класифікаційні);
- для складання творчих розповідей;
- мнемічні (для заучування віршів).

Розглядання картин, предметів допомагає дітям називати предмети, їх характерні ознаки, дії з ними. Труднощі виникають, коли необхідно:

- самостійно визначити головні ознаки предмета при його розгляданні;
- встановити послідовність висловлювання ознак;

– утримати в пам'яті послідовність, яка являється планом розповіді-опису.

Пропонується використовувати такі схеми – моделі:

Опис іграшок:

1. Колір (жовте, сине, зелене). Кольорові плями без чіткого контуру.
2. Форма (геометричні фігури).
3. Величина-розмір (2 іграшки контрастного розміру). Використовуються поняття “високий-низький”, “широкий-вузький” і т.д.
4. Матеріал (фольга, дерево, пластмаса). З якого матеріалу зроблена іграшка.
5. Частина іграшки (декілька кілець від пірамідки).

Дії з іграшкою (рука).

Спочатку добираються іграшки, при описанні яких використовуються всі пункти схеми (пірамідка, коляска, коробочки...) Потім іграшки, при описанні яких використовується не вся схема (м'яч, кубики, лялька, ведмедик тощо).

Опис предметів одягу:

1. Колір.
2. Матеріал (шовк, оксамит, сатин)
3. Частина одягу (комір, рукава, волан...)
4. Сезонність одягу (сонце, підсніжники, листочок жовтий...)
5. Для кого? (символи дорослих та дитини)

Дії з одягом (рука).

Опис посуду:

1. Колір.
2. Форма (геометричні фігури). Якщо діти знайомі з об'ємними фігурами - циліндр...
3. Розмір (велика та маленька мисочка)
4. Матеріал (фольга, пластмаса, дерево...)
5. Частина посуду (чайник в розібраному вигляді: кришечка, носик, ручка...)

Дії з посудом (рука)

Описання овочів та фруктів

1. Колір (кольорові плями без чіткого контуру)
2. Форма (геометричні фігури – овал, коло, трикутник...)
3. Розмір (2 контрастних по розміру фрукта, наприклад, яблуко)
4. Смак (цукерка та лимон). Контрастні за смаком продукти.
5. Де росте. (дерево, грядка)
6. Як уживати? (тарілка, виделка, ложка..). Які овочі та фрукти використовують сирими у їжу, які вареними. Що можна приготувати з них? Корисні чи ні?

Опис пір року

1. Сонце (розповідають про сонце у різні пори року)
2. Небо (на голубому небі хмаринки)
3. Земля (як виглядає земля у різні пори року: покрита снігом, листячком, зеленою травою...)
4. Рослини (дерево, кущ, квітка)
5. Людини (контури людей, вішалка). Треба розповідати про одяг в різні пори року.
6. Звірі (дики тварини - заєць, білка)
7. Птахи (контури знайомих птахів - ластівка, горобець...)

Чим займаються люди в різні пори року (сніговик, кораблик, сачок...)

Використання схем при складанні описових розповідей полегшують дітям оволодіти зв'язним мовленням. Крім того, наявність наочного плану робить такі розповіді чіткими, зв'язними, послідовними та поширеними. Схеми можна використовувати і для порівняльних описових розповідей. Схеми-моделі можливо широко використовувати у повсякденному житті. Крім того умовні позначення в календарі природи, графічне зображення фізкультхвилинок, дидактичні ігри ускладненого змісту. Доцільним виявляється використання схем для складання творчих розповідей.

Схема складання розповіді з власного досвіду на тему “Експерсія в парк”

Годинник, в кутах ознаки пір року: сніжинка, квіти, ягода, листячко.

1. Час події.
2. Місце події? (знак питання)
3. Деревя
4. Птахи (зображення пташки)
5. Комахи? (метелик)
6. Тварини (кішка або песик)
7. Квіти (схематично квітка)
8. Враження від побаченого (салют)

Мнемічні схеми-моделі (для заучування віршів).

Як підвищити якість засвоєння та скоротити час, який витрачається для заучування віршів напам’ять? Треба умовними схематичними позначеннями зашифрувати кожен рядок вірша (або пару) і вивісити таку схему на видному місці. Не примушуючи, а спираючись на дитячі інтереси та на достатній розвиток наочно-образного мислення в цьому віці. Мнемічні схеми відіграють значну роль у диференційованому навчанні. Діти з середнім і низьким рівнем розвитку пам’яті мимоволі вчать вірш у повсякденному житті, звертаючи увагу на “підказку”. Для дітей з достатнім і високим рівнем розвитку схема виявляється засобом самоконтролю та самооцінки.

Використовуючи творчий потенціал та рівень сформованості психічних процесів у дітей високого рівня розвитку, можна проводити роботу, спрямовану на зворотний зв’язок, тобто створення схем-моделей самими дітьми. Спочатку пропонується вправа “Познач відповідним символом”, потім простенька загадка, далі – вірш, потім – оповідання. Також можна використовувати партнерську роботу. Діти з високим рівнем розвитку схематично зображують назву знайомої пісні, загадки, а діти з низьким і середнім рівнем відгадують. Це сприяє налагодженню товариських стосунків, формуванню адекватної самооцінки у дітей, а головне – підготовці малюків до оволодіння програмними завданнями в школі.

Результати впровадження технології доводять, що застосування схем-моделей є одним з ефективних способів сприяння розвитку мовлення, словесно-логічного мислення, пам'яті у дітей дошкільного віку.

Цей вид роботи повністю відповідає особистісно орієнтованій моделі навчання, за якої враховуються індивідуальні особливості дитини, допомагає педагогові встановити з вихованцями оптимальні – партнерські стосунки, створити атмосферу емоційної довіри та розкнутості. Схеми-моделі можуть застосовуватися не лише на мовленнєвих заняттях – вони можуть бути широко використані в різних видах діяльності: ігровій, зображувальній, формуванні логіко-математичної компетенції тощо.